

03.01.2022

POL-2021-149915

Oikeusministeriö

VN/4063/2021

Poliisihallituksen lausunto; oikeusministeriön lausuntopyyntö; arviomuistio avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta

Oikeusministeriö on 17.11.2021 lähettämällään kirjeellä pyytänyt Poliisihallitusta lausumaan arviomuistiosta avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta (VN/4063/2021). Poliisihallitus on tutustunut arviomuistioon ja lausuu siitä seuraavasti;

Poliisi on viime vuosina panostanut ihmiskaupan ja sitä lähellä olevien rikosten tehokkaaseen paljastamiseen, tunnistamiseen sekä esitutkintaan muun muassa perustamalla Helsingin poliisilaitoksen yhteyteen valtakunnallisen ihmiskaupparikosten tutkintaryhmän sekä perustamalla tutkintaryhmää tukevan valtakunnallisen ihmiskaupparikosten asiantuntijaverkosto, jossa on kolme jäsentä joka poliisilaitokselta.

Poliisihallitus on antanut ohjeen Ihmiskauppaan ja sen kaltaisiin rikoksiin puuttuminen sekä ihmiskaupan uhrien auttaminen (1.10.2020, POL-2020-38265), jonka mukaan pakkoavioliittotapauksia tulisi lähtökohtaisesti tutkia ihmiskauppana tai sen törkeänä muotona. Poliisihallitus katsoo, ettei RL 25:8 mukainen pakottamisrikos tunnusmerkistö sovellu tyyppilliseksi pakkoavioliiton olosuhteita kuvaavaksi teoksi, vaikka sitä on joissakin tapauksissa sovellettu. Pakottamisen soveltaminen voisi tulla kysymykseen tapauksessa, jossa avioliiton toinen osapuoli haluaisi päättää liiton, mutta toinen pakottaa jatkamaan väkivallalla tai muulla uhkauksella.

Vastoin kuin muita ihmiskaupan muotoja, niin pakkoavioliittotapauksia ei poliisin paljastavan toiminnan kautta pystytä tuomaan ilmi, vaan tapaukset tulevat poliisin tutkittavaksi joko ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tai kolmannen sektorin toimijoiden kautta.

Poliisin suorittamissa esitutkinnoissa pakkoavioliittoa epäillään tyyppillisesti tapauksessa, jossa avioliitto on solmittu ulkomailla ja toinen tai molemmat osapuolet ovat alaikäisiä. Tyyppillisesti pakkoavioliiton taustalla on avioliiton molempien osapuolten sukujen hyväksyntä, ja tapaukset, joissa avioliiton toinen osapuoli on toiminut yksin, ovat harvinaisia.

Pakkoavioliiton kohteeksi joutunut on saattanut olla myöntäväinen tai jopa ilmaissut suostumuksensa avioliittoon, mutta suostumus on annettu alaikäisenä ja olosuhteissa, joissa tosiasiallinen toisin toimimisen mahdollisuus on

kyseenalainen. Huomioitavaa on myös se, että avioliitto on usein perustunut erilaisiin lupauksiin ja sopimuksiin, joiden perusteella osapuolet tai heidän edustajansa suostuvat solmimaan avioliiton. Pakkoavioliitto ei kuitenkaan ole pistemäinen tapahtuma, vaan varsin tavanomaisena alkanut järjestetty avioliitto saattaa muuttua olosuhteiltaan ihmiskaupparikoksena tuomittavaksi pakkoavioliitoksi. Lainsäädännön muutosta harkittaessa tulisikin kiinnittää erityistä huomioita siihen, että avioliiton solmimisen yksityiskohdat eivät korostu määräävinä tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa, vaan esityöt ohjaisivat tarkastelun selkeästi kattamaan teon kokonaisuutena.

Pakkoavioliittoon liittyvin rikosten tutkinta on hyvin haasteellista ja näytön saaminen on joissakin tapauksissa mahdotonta, koska se vaatii oikeusapua maista, joissa toimimattoman hallinnon takia tämä ei ole mahdollista. Tästä johtuen rikosvastuu ei aina näissä toteudu. Poliisihallitus onkin kannattanut hallituksen esitystä laiksi avioliittolain muuttamisesta, jonka mukaan muun muassa pakottamalla solmittu avioliitto purkamista kumoamalla. Tämä vahvistaa pakkoavioliiton uhrin oikeussuojaa vaikkei rikosvastuu toteutuisikaan.

Poliisihallituksen mukaan haasteet liittyvät pääosin muihin seikkoihin kuin siihen että olemassa olevat rikosnimikkeet eivät kattaisi ilmiöön liittyvät tekomuodot. Näin ollen ei katsota, että pakkoavioliiton erilliselle kriminalisoinnille olisi tarvetta esitutkinnallisesta tai rikosoikeudellisesta näkökulmasta. Pääosin sovellettavaksi tulevan ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistö on kuitenkin varsin monimutkainen ja vaikeaselkoinen asiaan perehtymättömälle, ja oikeuskäytännössä syyttämisen- ja tuomitsemiskynnykset ovat huomattavan korkeat, jonka takia kyseinen lainkohta vaatii tarkennusta.

Pakkoavioliittoon pakotetut, tulevat usein sellaisista kulttuureista, jolle suomalainen lainsäädäntö saattaa olla vaikeasti ymmärrettävä ja Poliisihallitus ymmärtääkin, että erilliskriminalisoinnilla voidaan rikos saada kansantajuemmaksi ja siltä osin mahdollisesti saavuttaa parempi ennalta estävä vaikutus. Toisaalta sama ennalta estävä vaikutus ja kansantajuisuus voidaan saavuttaa, lisäämällä pakkoavioliitto ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön teon tarkoitusta kuvaavaan listaan. Erilliskriminalisointi ei voi olla itsearvo sinänsä, vaan lain soveltajan, eli poliisin näkökulmasta on tärkeintä se, että muutokset ovat sellaiset, ettei se vastaisuudessa anna tilaa tulkin- nalle.

Poliisihallitus kannattaa lähtökohtaisesti arviomuistiossa esitettyä voimassa olevan sääntelyn täsmentämistä tai täydentämistä. Mietinnössä oleva ehdotus on kannatettava, että rikoslain 25 luvun 3 § 1 momenttia voitaisiin täsmentää siten, että avioliittoon pakottaminen lisättäisiin teon tarkoitusta koskevaan listaukseen. Säännöstä voitaisiin täsmentää lisäämällä kolmoiskohtaan "ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin" jälkeen ilmaisua "pakotetuksi avioliittoon tai avioliiton kaltaisiin olosuhteisiin".

Ilmaisua "avioliiton kaltaisiin olosuhteisiin" pidetään tärkeänä, päädytään sitten valmistelemaan erilliskriminalisointia tai nykysääntelyn täsmentämistä

tai täydentämistä. Poliisihallitus katsoo, ettei pakkoavioliittoa tulisi rajoittaa koskemaan vain tilanteita missä avioliitto on solmittu Suomen lain tarkoittamalla tavalla juridisesti pätevästi. Pakkoavioliitot solmitaan useimmiten kulttuureissa, joissa avioliittoa ei solmita Suomen lain tarkoittamalla tavalla juridisesti pätevinä vaan pikemmin uskonnollisena tai kulttuurisen ryhmän sääntöjen mukaisena. Tämän takia tulisi lainvalmistelussa huomioida, että rangaistavuuden edellytykseksi tulee asettaa avioliiton tosiasiallinen, ei juridinen pätevyys. Uhrin näkökulmasta ei ole merkitystä onko avioliitto solmittu suomalaisen lainsäätäjän näkökulmasta juridisesti vai ei, tosiasiallinen vaikutus on sama tai vielä määräävämpi.

Poliisiylitarkastaja

Minna Ketola

Poliisitarkastaja

Måns Enqvist

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 03.01.2022 klo 12:46. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimosta.

Jakelu

Oikeusministeriö

Tiedoksi

Poliisijohtaja Sanna Heikinheimo
Poliisiylitarkastaja Karl Linderborg
Poliisitarkastaja Kimmo Halme